

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. АЗИЗОВ Нигмонжон Пардаевич

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ-
ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ 8

2. СУФИЕВА Дилафруз Улугбековна

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ГАРАНТИИ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА ПРИМЕРЕ
НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА И КАЗАХСТАНА 15

3. ОЛЕЙНИК Димитри

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРИНЦИПЫ КАК КРИТЕРИИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ
АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА 21

4. РАХМОНОВ Толиб

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ЮСТИЦИЯ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ 26

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

5. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

РАҚАМЛИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМ - БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ
ШАРТИДИР 33

6. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ПУТИ РЕШЕНИЯ В НОВОМ ЗАКОНЕ ОБ ОБЩЕСТВАХ С
ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНЕ 41

7. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛККА ОИД МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ ВА
КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ 48

8. ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович

ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР ВА МУАЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ЎЗАРО КЕСИШМАСИ:
ҲУҚУҚИЙ НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ 54

9. TOSHKANOV Nurbek Bahriddinovich

AN'ANAVIY BILIMLAR VA ULARNING HUQUQIY IFODASI BO'YICHA VA'ZI MASALALAR.....61

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

10. РАХИМБЕРГАНОВА Бону Давлатназаровна

ВАҚТИНЧАЛИК ИШЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ:
ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ 68

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

11. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ НОРМАЛАРИНИ СУДЛАР ТОМОНИДАН
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ҚЎЛЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ, ТАРТИБИ ВА АҲАМИЯТИ 75

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

12. ХАКИМОВ Равшан Тулкунович

МЕЖДУНАРОДНЫЙ УГОЛОВНЫЙ СУД И ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ АГРЕССИИ 82

13. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович

МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ
ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ТАҲЛИЛИ 94

14. РАХИМОВА МУАТТАРА АБДУСАТТАРОВНА

ВОПРОСЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ УСТАВНЫХ ОРГАНОВ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ 104

15. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ
(СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ) 114

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА.

16. КЎЧИМОВ Шухрат

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ТИЛИ ВА ЮРИСЛИНГВИСТИКА: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ
ТАЖРИБА 121

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

Тошкент давлат юридик университети Бизнес ҳуқуқи кафедраси
профессори, юридик фанлари доктори.

РАҚАМЛИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМ - БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ШАРТИДИР

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): РУЗИНАЗАРОВ Ш. Н.
Рақамли ҳуқуқий таълим - бизнесни ривожлантиришнинг муҳим шартидир // Юрист
ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2023) Б. 33-40.

 6 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-6-5>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада таълимни ривожлантиришга давлат даражасида аҳамият берилаётганлиги, давлат дастурларидаги таълимга бўлган эътибор таҳлил қилиниб, мазкур масалада ҳуқуқ соҳасидаги таълим, хусусан рақамли ҳуқуқий таълим беришнинг долзарблиги ўрганилди. Айниқса, тадбиркорлик соҳасидаги рақамли таълим беришнинг амалий жиҳатдан муҳимлиги бугунги ривожланиб бораётган рақамли қоидаларни тадқиқ этиш ва уни ўқитиш лозимлиги асосида очиб берилган. Шунингдек, тадбиркорлик соҳасидаги рақамли таълимнинг долзарблиги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида” ги ПФ-5618 – сон Фармони ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва бошқа қонунчилик асослари моҳиятидан келиб чиқиб хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: рақамли ҳуқуқ, тадбиркорлик ҳуқуқи, рақамли билим, виртуал муносабатлар, рақамли иқтисодиёт.

RUZINAZAROV Shukhrat

Professor at Tashkent State University of Law,
Doctor of Law

DIGITAL LEGAL EDUCATION IS AN IMPORTANT CIRCUMSTANCES FOR BUSINESS DEVELOPMENT

ANNOTATION

This article analyzes the importance of the development of education at the state level, systematically studies the essence of education in state programs, and from this perspective

especially focuses on digital legal education in modern conditions. At the same time, it reveals the practical significance of digital education in the field of entrepreneurship. In addition, based on an in-depth analysis of the essence of the legislative acts some conclusions and proposals on this issue are substantiated.

Keywords: digital law, business law, digital knowledge, virtual relationships, digital economy.

РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

Профессор кафедры Предпринимательского права
Ташкентского государственного юридического университета,
доктор юридических наук

ЦИФРОВОЕ ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована важность развития образования на государственном уровне, изучена сущность образование в государственных программах, исходя из чего уделяется цифровое юридическое образование в современных условиях. Наряду с этим, в нем раскрывается практическая значимость цифрового образования в сфере предпринимательства. Кроме того, на основе анализа законодательных актов обоснованы некоторые выводы и предложения по этому вопросу.

Ключевые слова: цифровое право, предпринимательское право, цифровые знания, виртуальные отношения, цифровая экономика.

Рақамли давлат ва жамият тараққиётининг асосий шартларидан бири қонун устуворлигини таъминлаш, юридик таълимни юксалтиришда рақамли инновацион усулларни татбиқ этиш ва аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш бўлиб ҳисобланади. Учинчи Ренессанснинг ажралмас атрибути рақамли трансформациялашув бўлиб ҳисобланади. Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишда ҳуқуқий таълимни рақамли трансформациялашувининг замонавий муаммоли-мақсадли истиқболларини ўрганиш ғоятда муҳим аҳамият касб этади.

Давлатимиз раҳбарининг Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз икки йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисидаги қарорда таъкидланганидек, айнан 1991 йил 31 август куни халқимиз ўз Ватани, тақдири ва келажагига ўзи эгалик қилиш ҳуқуқини қўлга киритди. Дунё харитасида Ўзбекистон Республикаси – янги суверен ва мустақил давлат пайдо бўлди. Ўтган тарихан қисқа вақт давомида элимизнинг фидокорона меҳнати ва қатъияти билан миллий ўзлгимиз, қадимий тарихимиз, бой маданиятимиз, эзгу қадрият ва анъаналаримиз қайта тикланди, давлат ва жамият ҳаётининг туб асослари ўзгариб, мамлакатимиз дунё ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнига эга бўлди. Мамлакатимиз сиёсий ҳаётидаги муҳим воқеалар, хусусан, янгиланган Конституциямизнинг қабул қилиниши эл-юртимиз Янги Ўзбекистонни, Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишга қаратилган ислохотларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб келаётганини яна бир бор яққол тасдиқлади Бинобарин, рақамли ҳуқуқларни тан олиш ва ҳимоя қилиш зарурати бир қатор халқаро ҳуқуқий ҳужжатларда мустаҳкамланган. Хусусан, дунёнинг саккизта етакчи давлатлари вакиллари томонидан қабул қилинган глобал ахборот жамияти (Окинава, июл 22, 2000) Хартия, тегишли сиёсат ва глобал тармоқларини оптималлаштириш ҳамкорликни рағбатлантириш, норматив-ҳуқуқий базани мустаҳкамлаш зарурлигини эълон қилди, тармоқ бутунлигини суиистеъмом қилишга қарши кураш, тармоқ бутунлигини бузиш, рақамли тармоқлар бўлинишини камайтириш, одамларга сармоя киритиш ва глобал

тармоққа кириш ва ушбу жараёнда иштирок этишни таъминлашни назарда тутати. Хартия асосий қоидалари сифатида қуйидагиларни таъминлайди: - истеъмолчиларнинг шахсий ҳаётини ҳимоя қилишнинг самарали механизмини ишлаб чиқиш, шунингдек шахсий маълумотларни қайта ишлашда махфийликни ҳимоя қилиш, шу билан бирга маълумотларнинг эркин оқимини таъминлаш; - электрон идентификация, электрон имзо, криптография ва битимларнинг хавфсизлиги ва ишончилигини таъминлашнинг бошқа воситаларини янада ривожлантириш ва самарали ишлашни таъминлашни белгилайди.

Бугунгикунда таълимустувор давлат сиёсати даражасига кўтарилган. Президентимиз Ш.М. Мирзиёев томонидан мазкур йилга **юртимизда «Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили»**, деб ном берилганлиги ҳам бунинг ёрқин исботидир [1]. Айниқса мамлакатимиз раҳбарининг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига қилган мурожаатида **“Таълим сифатини ошириш — Янги Ўзбекистон тараққиётининг яккаю ягона тўғри йўлидир”** деган шиорий фикрлари биз таълим соҳаси вакиллари нафақат том маънода руҳлантирди балки зиммамизга ўта маъсулиятли вазифа юкламоқда [2].

Янги Ўзбекистоннинг келажак истиқболини назарда тутиб таълим соҳасини янада жадал ривожлантириш давлатимиз сиёсатининг асосий йўналишларидан бири сифатида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг 2022 йил 28 январдаги “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги фармонида ҳам тарихий-ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлиб жуда катта ютуқларга эришиш имкониятини яратмоқда. Дархақиқат, ушбу ҳужжатнинг “Адолатли ижтимоий сиёсат юритиш, инсон капиталини ривожлантириш” деб номланган IV бўлими бошқа вазифалар билан бир қаторда таълим сифатини ошириш ва уни халқаро даражага етказиш стратегиянинг асосий мақсадларидан эканлиги белгилаб қўйилган [3].

Тадбиркорлик фаолияти дарақамли ҳуқуқларни амалга ошириш ўзининг истиқболига эга. Дархақиқат, рақамли ҳуқуқларни тан олиш ва ҳимоя қилиш зарурати бир қатор халқаро ҳуқуқий ҳужжатларда мустақамланган. Хусусан, дунёнинг саккизта етакчи давлатлари вакиллари томонидан қабул қилинган глобал ахборот жамияти (Окинава, июл 22, 2000) Хартия, тегишли сиёсат ва глобал тармоқларини оптималлаштириш ҳамкорликни рағбатлантириш, норматив-ҳуқуқий базани мустақамлаш зарурлигини эълон қилди, тармоқ бутунлигини суистеъмол қилишга қарши кураш, тармоқ бутунлигини бузиш, рақамли тармоқлар бўлинишини камайтириш, одамларга сармоя киритиш ва глобал тармоққа кириш ва ушбу жараёнда иштирок этишни таъминлашни назарда тутати. Хартия асосий қоидалари сифатида қуйидагиларни таъминлайди: - истеъмолчиларнинг шахсий ҳаётини ҳимоя қилишнинг самарали механизмини ишлаб чиқиш, шунингдек шахсий маълумотларни қайта ишлашда махфийликни ҳимоя қилиш, шу билан бирга маълумотларнинг эркин оқимини таъминлаш; - электрон идентификация, электрон имзо, криптография ва битимларнинг хавфсизлиги ва ишончилигини таъминлашнинг бошқа воситаларини янада ривожлантириш ва самарали ишлашни таъминлашни белгилайди.

Дархақиқат, бизнинг сўзлашув муомиламизга интернет платформаларда қўлланиладиган янги атама ва иборалар кириб келмоқда. Стратегик тараққиётнинг ҳозирги даври турли ҳуқуқий тизимдаги давлатлар учун ғоятда адолатли, оқилона манфаатли “Рақамли қоидаларнинг” мавжуд бўлишини ҳам тақозо этади. Шу боис, тадбиркорлик соҳасида электрон тўлов, электрон ва мобил пул, электрон банкинг, тўлов бозорларида истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, сунъий интеллект, катта маълумотлар таҳлили, катта маълумотлар асрида рақобат муносабатлари, блокчейн, криптовалюта, смарт-контракт, рақамли идентификация и аутентификация, конфиденциаллик, электрон далиллар, электрон тижорат, Интернет- савдо, рақамли савдо, электрон хизмат кўрсатиш, интернет-платформа, рақамли товарлар, смарт-контракт, домен номлари, ip-адрес, патент ҳуқуқи, лицензиялаштириш, музокара ва электрон шаклда шартнома тузиш, дастурий таъминот, онлайн-сервис, агрегатор, онлайн-арбитраж ва онлайн-воситачилик ва бошқалар билан боғлиқ масалалар бўйича

билим ва амалий кўникмаларини шакллантириш истиқболли дастур ва лойиҳаларни рўёбга чиқаришнинг ғоятда муҳим омили бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги ПФ-6079-сон Фармонида кўра тасдиқланган “Рақамли Ўзбекистон – 2030” Стратегиясига мувофиқ таълим соҳасида рақамли кўникмаларни ошириш мақсадида бир қатор тадбирларни амалга ошириш назарда тутилган[4]. Ушбу норматив-ҳуқуқий ҳужжатда ахборот технологиялари соҳасида таълим бериш ва малака оширишнинг устувор йўналишлари белгилаб қўйилган. Хусусан, олий таълим муассасаларида тегишли соҳаларда “Интернет буюмлар”, робототехника, сунъий интеллект технологияларини қўллаш ва ўрганиш бўйича лабораториялар, шунингдек, хорижий корхоналарни ушбу соҳага жалб қилишни ташкил қилиш; қоғоз шаклидаги материалларни рақамлаштириш форматларидан фойдаланиш бўйича давлат ягона талабини ишлаб чиқиш ва қўллаб-қувватлашни таъминлаш орқали таълимда ўқув материалларини рақамлаштириш белгиланган. Шунингдек, машинавий ўқитишнинг янги алгоритмлари ва технологияларини ривожлантириш; катта ҳажмдаги маълумотлар тўпламини таҳлил қилиш ва билимларни тўплаш бўйича, шу жумладан катта ҳажмдаги маълумотларни йиғиш, сақлаш ва интеллектуал таҳлил қилишнинг янги усуллари ва алгоритмларини, катта ҳажмдаги маълумотларни тарқатиш учун янги усуллар ва дастурлар, шу билан бирга мураккаб муҳандислик ечимларини башоратли моделлаштириш учун янги усуллар ва дастурий таъминотлар бўйича илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш кўзда тутилган. Бундан ташқари, робототехника комплекслари ва одамлар ўзаро таъсирининг алгоритмларини ишлаб чиқиш, маълумотлар узатиш тармоқлари инфратузилмасини, ўрнатилган сенсорлар ва сенсор тармоқларни такомиллаштириш, шунингдек, “булутли” хизматларини тақдим этишнинг турли хил моделларини амалга ошириш учун дастурий таъминот яратиш бўйича илмий ишларни олиб бориш билан боғлиқ вазифалар назарда тутилган. Айниқса, халқаро йирик корхоналарнинг марказлари билан ҳамкорликда рақамлаштириш йўналишидаги миллий кадрлар малакасини ошириш механизмининг татбиқи этиш; инсон капиталини ривожлантириш, шу жумладан, ихтисослашган таълимни ривожлантириш ҳамда IT-соҳасидаги касбларни оммалаштириш, IT-корхоналар учун институционал шароитларни яхшилаш ва маъмурий тўсиқларни камайтиришга қаратилган чораларнинг қўрилиши тадбиркорлик соҳасида рақамли технологияларни қўллаш бўйича билим ва кўникмаларга эга бўлишни тақазо этади. Бундан ташқари, электрон хизматларга аҳоли ишончини шакллантириш ва аҳолининг тез ривожланаётган рақамли имкониятларидан фойдаланиш юзасидан зарур кўникмаларни шакллантириш бўйича самарали чораларни кўриш; ижтимоий тармоқлардан фойдаланган ҳолда, технология ҳаётий муҳим масалаларни ҳал қилиш, ўқитиш, иш қидириш ва тадбиркорликни ривожлантиришга ёрдам берадиган мавзуларда мунтазам равишда таълим кампанияларини ўтказиш; одамларни ҳукумат ва бизнес томонидан тақдим этиладиган рақамли хизматлардан фойдаланишга чорлаш каби рақамли тадбиркорлик таълимнинг ташкилий –ҳуқуқий механизмларини тубдан такомиллаштиришни зарурият қилиб қўяди.

Ҳуқуқшуносларнинг фикрича, рақамлаштиришнинг афзалликлари самарадорликни ошириш, талабалар фаоллигини ошириш, шахсга қаратилган таълим ва янги ўқитиш усулларида фойдаланишни ўз ичига олади. Бундан ташқари, рақамлаштириш университетларни, ўқув дастурларини, профессор-ўқитувчиларни, ходимларни ва ресурсларни бошқаришни осонлаштиради. Рақамлаштиришнинг асосий афзалликларидан бири бу талабаларнинг фаоллигини ошириш имкониятларидир. Онлайн таълим платформалари, ижтимоий тармоқлар ва мобил иловалар каби рақамли воситалардан фойдаланган ҳолда университетлар ўқувчиларни мотивация ва йўлда ушлаб турадиган интерактив ҳамда қизиқарли таълим тажрибаларини яратиши мумкин. Шунингдек, рақамлаштириш университетларга ўйин ва виртуал ҳақиқат каби янги ўқитиш усулларида фойдаланиш имконини беради. Бу усуллардан талабаларга мураккаб тушунчалар ва назарияларни тушунишни осонлаштирадиган интерактив

таълим тажрибасини яратиш учун фойдаланиш мумкин. Талабаларнинг ўзлаштириш кўрсаткичларини ошириш, уларда зарур компетенцияларни шакллантириш орқали ишга жойлашиш кўрсаткичларини кўпайтириш ҳамда турли воситалар орқали маълумотларни етказиш ва тушунтириш усулларини қўллаган университетлар нуфузи ошиши ҳамда уларда мазкур имкониятлар орқали қўшимча фойда олиши учун шарт-шароитлар яратилиши орқали бошқаларга нисбатан устунлик шаклланади. Мазкур йўналишда Тошкент давлат юридик университетида ҳам бир қатор Ўқув жараёнига боғлиқ энг асосий натижа масофавий таълим платформаси ва электрон баҳолаш тизими жорий этилди. Университет масофавий таълим платформаси (<http://distant.tsul.uz>) дунё бўйича эътироф этилган “Moodle” (объектга йўналтирилган динамик таълим муҳити) тизимида бўлса-да, ушбу тизим анча такомиллаштирилди. Жумладан, маъруза машғулотларини ўтказиш учун видеочат (Big Blue Button) ва “Zoom” дастурий воситаси, назорат ишларини топшириш ҳамда уларни антиплагиат тизимидан ўтказиш механизмлари интеграция қилинди, таълим платформасига 21 мингдан ортиқ электрон контентлар (видеомаъруза, аудио, электрон абайётлар, казус материаллар) жойлаштирилди. Шунингдек, баҳолаш жараёни ҳам тўлиқ шаффоф бўлиб, бунда назорат ишлари электрон тизим орқали топширилиши ва баҳоланиши йўлга қўйилди. Мазкур тизимда назорат ёзма ишлари талаба томонидан электрон шаклда топширилади, яъни тизимга юкланиб ундан сўнг автоматик равишда шифрланади ва тегишли кафедрага текшириш учун электрон шаклда жўнатилади. Кафедраларда мазкур ишлар профессор-ўқитувчилар ўртасида тақсимланиб тизимнинг ўзида текширилади, баҳоланади ҳамда қўйилган баҳо юзасидан шарҳ ёзилади, яъни нима сабабдан шундай баҳолангани ҳамда талаба қандай камчиликларга йўл қўйгани кўрсатилади. Текширилган ишнинг баҳоси ва ишга ёзилган тақриз талабанинг шахсий кабинетида кўринади. Бундан ташқари университет электрон кутубхонаси ҳам ташкил этилиб унда 10 мингдан зиёд манбалар жойлаштирилди ва мавжуд адабиётларни тўлиқ рақамлаштириш ишлари давом эттирилмоқда. Ҳуқуқшунослар учун мўлжалланган WestLaw, LexisNexis ва JSTOR каби халқаро маълумотлар базасига уланиб, халқаро манбалардан фойдаланиш имконияти яратилди [5].

Ушбу ўринда таъкидлаш жоизки, тадбиркорлик ва хусусий мулк соҳасида яратилган норматив-ҳуқуқий ҳужжат базаси хорижий инвесторларни кизиктирадиган асосий масалалардан ҳисобланди. Бугунги кунда электрон қонун ҳужжатлари илмий фаолиятда, ўқув жараёнида, ҳуқуқни қўллаш амалиётида кенг қўлланилмоқда. Электрон қонун ҳужжатлари шаклланиш ва ривожланиш босқичида бўлиб унинг ўзига хос рақамли компонентлари борлигидан далолат беради. Ҳозирги вақтда электрон кўринишдаги давлат ҳуқуқий ахборотлаштириш расмий тус олиб ривожланиб бормоқда. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг электрон нусхалари бирхил юридик кучга эгадир. Қонунчиликни ривожлантиришда электрон ахборот технологияларидан фойдаланилмоқда. Интернет орқали норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тизимлаштириш, ундан фойдаланиш бўйича ахборот ҳуқуқий тизим билан шуғулланадиган хусусий тадбиркорлик субъектлари ўз фаолиятини амалга оширмоқда. Қонун ҳужжатларидан электрон кутубхонада фойдаланиш имконияти кенгаймоқда. Электрон-маълумот-ҳуқуқий тизим давлат-хусусий шериклик концепциясини яратиш бўйича тизимли ишларни амалга оширишни талаб этмоқда. Интернетнинг ҳуқуқий ахборот манбаси сифатида роли ортиб бормоқда. IT-ҳуқуқ соҳасини шакллантириш ва ривожлантиришнинг илмий-назарий, методологик асосларини ишлаб чиқиш заруриятини вужудга келтирмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги ПФ-5618 – сонли “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида” ги Фармонида мувофиқ жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтиришда ҳуқуқий тарбиянинг инновацион усулларини жорий қилиш ғоятда муҳим вазифа қилиб белгиланган [6]. Яъни, Ўзбекистон Республикасининг миллий-ҳуқуқий интернет портали ўз ичига қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси барча миллий ҳуқуқий сайтлар, юридик луғат ва ҳуқуқий электрон кутубхона, мақсадли

аудиториялар (давлат хизматлари, педагоглар ва бошқалар) учун мажбурий курслар (mandatory courses) қамраб олади. Шунингдек турли ҳаётий ҳолатлар бўйича ҳуқуқий ечим талаб этиладиган ва давлат хизматлари кўрсатиш электрон тизими “advice.uz” ҳуқуқий ахборот тизимини яратиш ва ишга тушуриш; фуқароларнинг ўз ҳуқуқий билим даражасини синаш мақсадида интернет тизимида турли босқичларга эга бўлган “Ҳуқуқий тест” лойиҳасини яратиш; Ижтимоий тармоқларда (Facebook, Телеграм, Твиттер, Youtube, Mytube.uz, lex.uz) давлат органлари ва ташкилотларнинг каналларини ташкил қилиш ва ушбу каналларда веб технологияларда кенг фойдаланган ҳолда соҳа фаолияти йўналишларидан келиб чиқиб ҳуқуқий тарғибот материалларини шарҳлаб бориш назарда тутилган. Шунингдек, ижтимоий тармоқлардаги каналларда эълон қилиш учун материалларни тайёрлаш, мослаштириш ва қайта алоқани таъминлаш бўйича услубий қўлланма ишлаб чиқиш; Интернет тизимида ўзбек, рус ва инглиз тилларида “Ҳуқуқий ахборот” телеграм каналини ташкил қилиш ва унда қонун ҳужжатлари мазмунини қисқача таҳлилий ёритиш, шунингдек аҳолининг ҳуқуқий билимларини юксалтиришга доир ҳуқуқий материалларни бериб бориш; мамалакатимиз аҳолиси кўп фойдаланадиган ижтимоий тармоқларда сўровлар ўтказиш орқали ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият даражасини таҳлил қилиш ва унинг натижасида ҳуқуқий ахборотни манзилли етказиш ишлари кўзда тутилган. Шу мақсадда унда назарда тутилган вазифалар бугунги кунда рўёбга чиқиб ўзининг ижобий самарасини бермоқда. Бошқача айтганда, рақамли тадбиркорлик фаолияти реал воқеаликка айланди. Шу боис, узоқни кўзлаб амалга оширилаётган стратегик мақсад ва вазифаларни рўёбга чиқариш тадбиркорлик ҳуқуқий таълимини рақамли трансформациялаш жараёнлари билан узвий боғлиқдир. Рақамли иқтисодиёт шароитида рақамли тадбиркорлик ҳуқуқий таълими контентларини шакллантириш устивор масалалардан ҳисобланади. Илм-фан ютуқларига ва рақамли технологияларга асосланган тадбиркорлик ҳуқуқий таълимини ривожлантириш давр талабига айланиб бормоқда.

2023 йилнинг 18 август куни Президент Шавкат Мирзиёевнинг тадбиркорлар билан учинчи учрашувида тадбиркорлар билан очиқ мулоқот чоғида 8 та муҳим янгиликка эътибор қаратдилар. Хусусан, Давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, кичик тадбиркорларни тадбиркорликка ўқитиш, уларга лойиҳа қилиб бериш, фаолиятини молиялаштириш, маҳсулотларига бозор ва бизнесига шериклар топиш бўйича яхлит экотизим яратилади. Бизнес марказлар ташаббускорларнинг бизнес лойиҳаларини ишлаб чиқишга кўмаклашади, ўз ҳисобидан янги лойиҳа қилмоқчи бўлган тадбиркорларни ўқитади, янги лойиҳаларга зарур мутахассисларни жалб қилади, тадбиркорлар учун бухгалтерия, солиқ, аудит, маркетинг, ҳуқуқий ва бошқа консалтинг хизматларини кўрсатади. Шунингдек, ҳудудлардаги Кичик бизнес марказларида ўқиган тадбиркорларнинг лойиҳаларини энг қулай шартлар асосида молиялаштириш йўлга қўйилади. Шунингдек, марказларга хорижий мутахассисларни ҳам олиб келамиз. Бунда бизнес-консультант, муҳандис-технолог, дизайнер, меҳмонхона бошқарувчиси, маркетинг, агроном, ветеринар, уруғшунос каби хориждан жалб қилинган мутахассисларга Ўзбекистонда ишлаш учун рухсатнома бериш муддати ҳозирги 1 йилдан 3 йилга узайтирилади. Ишлашга рухсатнома тўлови эса ҳозирги 10 миллион сўмдан 330 минг сўмга туширилади. Уларга ҳудудий меҳнат органидан ишга жалб этиш мақсадга мувофиқлиги тўғрисида ҳулоса олиш талаб қилинмайди. Экспортни кенгайтириш бўйича яна бир катта имконият – бу нуфузли хорижий брендларни мамлакатимизга жалб қилиш ҳисобланади. Мисол учун, йиллик бозори 100 миллиард доллардан ошадиган дунёнинг энг машҳур 50 та бренди корхоналаримиз билан ишлашга катта қизиқиш билдирмоқда. Бу борада биринчи навбатда, ишлаб чиқаришга халқаро стандартлар, экология ва сертификатлаш талабларини жорий қиламиз. Бунинг учун маҳаллий корхоналаримиз мутахассисларини уларнинг талаби асосида ўқитамиз. ишбилармонларнинг вақти ва харажатларини тежаш мақсадида 2024 йил 1 январдан бошлаб, бир-бирини такрорловчи ва эскирган ҳисоботлар тугатилишига алоҳида эътибор қаратдилар. Барча ҳисоботларни ягона электрон тизим орқали тақдим этиш

йўлга қўйилиб, уларнинг қоғоз шакли бекор қилинади.

Рақамли реаллик шароитида тадбиркорлик фаолиятининг ўзига хос хусусиятларини инобатга олиб бундай реал ва вертуал маконда иш юритишга қодир юксак малакали бизнес мутахассислар корпусини тайёрлаш ва улар бизнес фаолиятининг барча жиҳатларини қамраб оладиган Ўзбекистон Республикасининг “Рақамли тадбиркорлик ҳуқуқий таълимни ривожлантириш Концепцияси”ни ишлаб чиқиб, уни амалиётда тадбиқ этиш, илм-фан ютуқларидан оқилона фойдаланиш ва илғор хорижий тажрибалар ва рақамли иқтисодиёт талаблари асосида турли ташкилий-ҳуқуқий шаклдаги реал ва вертуал майдондаги бизнес субъектлари, хусусан, ижтимоий тадбиркорлик, IT- кампания, электрон юридик шахслар инновацион рақамли тадбиркорлик фаолиятини самарали ташкил қилиш имкониятини яратади. Айниқса, рақамли иқтисодиёт шароитида бизнес ҳуқуқий таълими жараёнида рақамли мобил платформаларидан оқилона фойдаланиш имконияти жуда кенгдир.

Рақамли реаллик тадбиркорлик соҳасига рақамли билим ва ваколатга эга бўлган мутахассисларни тайёрлашга, таълим технологияси ва таълим мазмуни билан бевосита алоқадор бўлган талабларни тубдан ўзгартирмоқда десак, асло муболаға бўлмайди. Рақамли иқтисодиётни ҳуқуқий таъминлашнинг ривожланиб бориши жараёнида рақамли ҳуқуқий таълимнинг янги шакллари ҳам вужудга келиши табиий. Айниқса, софт дастурлаштириш, кўплаб тилларни танийдиган ва ўзини-ўзи ўқитишга қодир (Leverson, Watson ва х.к.) электрон дастурларни мисол сифатида келтириш мумкин. Тадбиркорлик фаолиятига IT- технологиялар жадал суръатлар билан кириб келмоқда. Электрон дастур ва ботлар орқали тўловли ва тўловсиз маслаҳат берувчи интернет сайтлар доираси тобора кенгайиб бормоқда. Рақамли асрда меҳнат фаолиятини юритадиган тадбиркор реал ва вертуал майдонда касбий иқтидори ва салоҳиятини намоён қилган ҳолда ишлашга қодир мутахассис бўлиши лозим Шу боис, тадбиркорлик ҳуқуқий таълими соҳасида рақамли технологияларни қўллаш ўз истиқболига эга. Рақамли трансформациялашув шароитида тадбиркорлик ҳуқуқий таълими контентини ривожлантириш ва такомиллаштириш мақсадида соҳага оид қонун ҳужжатларида унинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини белгилаш норма ижодкорлик фаолиятининг янги ва истиқболли йўналиши бўлиб ҳисобланади. Шу боис, тадбиркорлик таълимига доир қонун ҳужжатларини такомиллаштиришни қуйидаги йўналишда амалга ошириш мақсадга мувофиқ: биринчидан, рақамли тадбиркорлик фаолиятини ташкилий ва илмий-услубий таъминлашнинг ҳуқуқий механизмларини ишлаб чиқиш; иккинчидан, тадбиркорлик фаолияти субъектларини рақамли платформага асосланган дастурларга мувофиқ электрон ҳуқуқий ахборот билан таъминлашнинг самарали шакл ва усулларини амалиётда тадбиқ этиш; учинчидан, тадбиркорлик субъектларини рақамлаштиришга оид касбий малакаси ва ҳуқуқий билимларини оширишнинг махсус устувор норматив - ҳуқуқий асосларини шакллантириш лозим.

Хулоса қилиб айтганда, тадбиркорлик соҳасини ривожлантириш истиқболлари бўйича янги замонавий чақириқ ва мўлжаллар рақамли тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишга қодир мутахассислар корпусини мақсадли ва оқилона тайёрлаш рақамли давлат барпо этишнинг ҳал қилувчи шарти бўлиб ҳисобланади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси // URL: <https://president.uz/uz/lists/view/5774>;
2. Таълим сифатини ошириш – Янги Ўзбекистон тараққиётининг яккаю ягона тўғри йўлидир. Д.Ражабов // URL: https://uza.uz/uz/posts/talim-sifatini-oshirish-yangi-ozbekiston-taraqqiyotining-yakkayu-yagona-togri-yolidir_437457;
3. 2022 йил 28 январдаги “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/5841063>;
4. “Рақамли Ўзбекистон – 2030” Стратегияси. 2020 йил 5 октябр. // URL: <https://>

lex.uz/docs/5030957;

5. Рустамбеков И. Олий таълимни рақамлаштириш – устувор вазифа // URL: <https://kun.uz/news/2023/03/28/oliy-talimni-raqamlashtirish-ustuvor-vazifa>;

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги ПФ-5618 – сонли “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида” ги Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/4149765>.